

INGEBOEKT

Van Dale: Handwoordenboek Hedendaags Nederlands NN.

UTRECHT/ANTWERPEN: VAN DALE LEXICOGRAPHIE, 1988. 2295 BF.

RITA RYMENANS

Van Dale heeft enige tijd geleden een reeks handwoordenboeken op de markt gebracht voor volgende doelgroepen: scholieren en studenten, functionarissen, en particulieren die de grote woordenboeken te omvangrijk of te duur vinden.

Het Handwoordenboek van Hedendaags Nederlands is tot stand gekomen op basis van het Groot Woordenboek. Het bevat ongeveer 66.000 ingangen.

De selectie hiervan is gebeurd aan de hand van de frequentie van voorkomen in een representatief corpus van hedendaagse Nederlandse tek-

sten. Specialistische, technische, zeldzame of verouderde termen zijn niet opgenomen. De samenstellers, onder leiding van prof. dr. P.G.J. van Sterkenburg, zijn er wel van overtuigd dat alle woorden die regelmatig in de Nederlandse standaardtaal voorkomen, erin te vinden zijn.

"Maar de lezer zal er wel vrijwel alles in aantreffen wat zonder nadere uitleg voorkomt in de media, de vrijetijdslectuur of in gewone studieboeken. Op deze terreinen mag de gebruiker in beginsel niet misgrijpen." (p. 9/10)

Speciale aandacht wordt besteed aan de woordenschat van sport en spel, mode, muziek, (hobby)computer, en dag- en weekbladen. De selectie gebeurde vooral met de taalbehoeften van leerlingen van het secundair onderwijs voor ogen.

Het doel van het handwoordenboek is tweeledig: het wil 'zowel een produktie- als een begripwoordenboek' (p.16) zijn. Het kan dus gebruikt worden tijdens het lezen (receptief) of het schrijven (productief) van teksten.

Ten opzichte van de grote woordenboeken werden er minder voorbeelden, vertalingen en verklaringen opgenomen. De opbouw van de lemma's, de opzoekcode en de gestandaardiseerde afkortingen zijn dezelfde.

Onder elk trefwoord is heel wat informatie te vinden: spelling, woordsoort, verbuiging of vervoeging, geslacht, accentuering, afgeleide woorden, een overzicht van de betekenissen met voorbeeldzinnen, synoniemen, gevoelswaarde, gebruiksmogelijkheden en beperkingen. Veel aandacht wordt besteed aan vaste uitdrukkingen en vaste voorzetsels bij werkwoorden. De voornaamste spreekwoorden zijn achteraan in een aparte genummerde lijst samengebracht. Voor de spelling is de officiële Woordenlijst van de Nederlandse Taal als uitgangspunt genomen. Na een kleine test ontdekten we één inconsequentie: Nederlandstalig, Franstalig, Engelstalig, maar duitstalig.

De samenstellers gaan er om taalpolitieke redenen van uit dat in Nederland en Vlaanderen dezelfde standaardtaal wordt gehanteerd. Een aantal varianten van het woordgebruik in beide landen worden met twee verschillende labels aangeduid. Specifieke namen voor officiële instellingen of titels krijgen het label <Belg> (b.v. gouverneur, communautarisering, gecoöpteerd senator, handelsingenieur) resp. <Ned> (b.v. Eerste Kamer, commissaris van de Koningin, VUT).

Het label <AZN> (Algemeen Zuidnederlands) krijgen die woorden die in België niet als dialectisch worden aanvoeld, die tot de Vlaamse cultuurtaal behoren, of die betrekking hebben op eigen gebruiken. Zowel purismen als (vooral aan het Frans) ontleende vreemde woorden en bastaardwoorden (met uitzondering van gallicismen) kunnen hier onder vallen. Een paar voorbeelden: er met de grove borstel door gaan, croque monsieur, doppen, vieruurtje, krikelaar, het keren van de jaren, thesis, frituur, zo zat als een patat, zijn frank valt niet, handspel, kopman (bet. lijsttrekker), bain de soleil, buizen (bet. zakken). Anderzijds worden typische Noordnederlandse woorden en uitdrukkingen niet van een afzonderlijk label voorzien (b.v. een zakje patat, tosti, de mazzel, baaldag, stralen (bet. zakken), geinig, poenig, ammehoela).

Een gebruikerstest

Er zijn een vijftal domeinen die de samenstellers als 'volledig' bestempelen. We noteerden gedurende een maand lukraak een aantal hedendaagse woorden uit kranten (De Morgen, Gazet van Antwerpen), weekbladen (Humo, Knack), televisie-programma's (journaal, Argus, Vroemtuigen, Op leven en dood) en reclamefolders, en zochten ze op in het handwoordenboek. Zie hier het resultaat.

SPORT EN SPEL

WEL: voetbalpasje, voetbalvandaal, voetbalgeweld, hooligan, dranghekken, skateboard(en),

schaatsplank, skeeler(en), wielschaatsen, surfen, tenniselleboog, voetbalknie, dropshot, strafschop (ook penalty, pingel), sliding, tackel, lay up, dunk, puck, bat, matchpoint, ippon, wurggreep, schoonspringen, slalom, tobogan, ossekopstuur, surplacé, borstelbaan, cross-country, flik-flak, bobben, minivoetbal, powerliften, bodybuilding, kickboksen, catamaran, hekgolf, pitstop, fosbury-flop

NIET: voetbalsupporter, voetbalvandalisme, voetbalsiders, anti-hooligan-dranghekken, rebound, koka, try, poort (bij slalom), winkelhaak (van een goal), rechthoek, backline, jumping, soccer, skydiving, basejumping, rafting, go-car, charting, fly-in, blootvoeten, waterski-racen, slapshot, dragster

MODE

WEL: pagekop, topje, boxershort, tangaslipje, overslagrok, bandplooi, bermuda, steekzak, ajour, volant, mousseline, bolero, ballerina, boot-hals, mantelpak, vrijetijds-kledij, sweater, T-shirt, hot-pants, (blue) jeans, shorts, broekrok, mantelpak, espadrille, bodywarmer, singlet

NIET: carré (bet. kapsel), tulprok, oprijgnaad, charlestonplooi, polosluiting, stadskledij, bustier, babouche, caleçon, geschulpt (bet. kraag), cache-cœur, driekwartbroek, yuppen

MUZIEK

WEL: punk, funk, jazz, soul, rock-'n-roll, newwave, pop, blues, beat, playback, soundmix-show, synthesizer, muziekbehang (ook muzak), C.D. (ook compact disc), hitlijst, clip, song, elpee, akoestische gitaar, track, sound-track, hardcore, backen, jamsession, song, label, demo, croonen, percussie, slagwerker, walkman, backing

NIET: newbeat, rhythm 'n blues, country-charts, funkadelic, drumkit, klankenkabinet, generiek(muziek), robotica-klanken, discografie, studiozanger, songwriter, tempobreak, riff, sound check, draaitip

(HOBBY)COMPUTER

WEL: tekstverwerker (ook wordprocessor), microprocessor, software, p.c., spatiebalk, toetsenbord, matrixprinter, joystick, floppy, disk, diskette, disk-drive (ook floppydrive), modem, scanner, lichtpen, terminal, ROM, RAM, L.C.D.

NIET: muis (bet. computer), return, enter, backspace, laserprinter, schootcomputer, beelddefinitie, resolutie (bet. beelddefinitie), plasmascherm, elektronische post, cartridge, seriële poort, parallel poort, trackball, schaduwprinten

DAG- EN WEEKBLADEN

WEL: reclameblok, doorzonwoning, nieuwspraak, BRT, vertrissing, poepdoos, milieuvriendelijk

NIET: scharnierreclameblok, pauzereclameblok, zappen, kabeldecreet, kabelverspreiding, transponder, microgolf-oven(vast), vaatwasmachinebestendig, rijferafje, honde-poep(zakje), turbotaal (WEL: turbotrut: onwaarschijnlijk grote trut), ankerman, VTM, computerweduwe, toeristengier, medialandschap, containerbegrip, herintreedster, plotsdove, zithygiëne, closetpotbril, tastegel, toiletgroepeenheid, schaamschot, hurktoilet, milieueffectrapportering, rampentoerisme, lijkenpikker, tabloidpers, stampede, onderknuppel, tele-evangelist, just-in-time-strategie

Besluit

De samenstellers kunnen er van op aan dat leerlingen uit het secundair onderwijs meer dan eens zullen misgrijpen op de opgesomde terreinen. Het bovenstaande lijstje van ontbrekende woorden moet echter door een relativerende bril bekeken worden.

Er zijn een hele reeks samenstellingen bij, waarvan de betekenis afgeleid kan worden uit de samenstellende delen, die wel in het handwoordenboek te vinden zijn (b.v. voetbalsupporter,

vaatwasmachinebestendig). De samenstellers nemen 'doorzichtige samenstellingen' zonder enige opzoekwaarde bewust niet op. Toch blijven er echter een aantal samenstellingen met een extra betekenselement waarvan de betekenis niet zomaar achterhaald kan worden (b.v. computerweduwe, ankerman).

Een tweede beperking betreft woorden voor heel recente verschijnselen die na het verschijnen van het woordenboek ontstaan zijn (b.v. newbeat, VTM). Het is een illusie dat woordenboeksamenstellers ooit gelijke tred kunnen houden met de golf van neologismen die onze taal overspoelt. Een paar extreme voorbeelden uit de reclame (het 'klikblik' van Marie, de 'hebbe-drink' van Stabilac), uit het Nederlandse straatbeeld (verwenwinkel, bodywinkel, inwerpleuf, haarwerken) of uit een literair-creatief brein ('ozongatlaag-lekker weer' van Anthierens, 'kakpeddelen' van Van Kooten).

Een toemaatje

Op 21 april jl. werd de Simon Stevinpenning uitgereikt aan de laureaten van de taalwedstrijd die het Katholiek Vlaams Hoogstudentenverbond (Leuven) had uitgeschreven. Bedoeling was dat jongeren van 12 tot 25 jaar een goed Nederlands alternatief bedachten voor één van de talrijke Engelse leenwoorden die in onze taal zijn binnengeslopen. De hoofdprijzen zijn de moeite waard om in een volgende editie van het Handwoordenboek Hedendaags Nederlands te worden opgenomen: knisper-vlokken (cornflakes), rimpelstrijk (face lift), breinkaper (headhunter), klutsmelk (milkshake), hapjestent (snackbar), vensterwinkelen (windowshopping), pofponnetje (babydoll), bengelbewaarder (babysitter), optuttas (beauty case), bellelel (call girl), plaatvaar/platenprater (disc jockey), raphapje (fast food), zweefschijf (frisbee), smakvast (kiss proof), reishuis (mobilhome), dreundeun (newbeat), nalippen (playbacken), doorlichttrommel (scanner), stadskim (skyline) (bron: Gazet van Antwerpen 21/4/89).

Rita Rymenans, Romeinse put 50, 2520 Edegem